

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО І ПРОЦЕС. МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО. СУДОУСТРІЙ, ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

УДК 341.29

ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ У МЕХАНІЗМІ РЕАЛІЗАЦІЇ ГОЛОВНОГО КОНСТИТУЦІЙНОГО ОBOB'ЯЗКУ УКРАЇНИ

Щербюк Наталія Юріївна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних наук, соціального забезпечення та права Луцького національного технічного університету, вул. Львівська, 45, м. Луцьк, 43000, Україна, e-mail: molnia005@gmail.com

Мороз С.П.,

студентка 3 курсу Машинобудівного факультету Луцького національного технічного університету, вул. Львівська, 45, м. Луцьк, 43000, Україна e-mail: lanaratne@gmail.com

Після здобуття незалежності Україною обрано європейську демократичну модель формування суспільного і державного життя. Велика кількість звернень громадян України до Європейського суду з прав людини свідчать про ефективність діяльності цього європейського інституту. В силу цього, метою статті є дослідження значення Європейської Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини як для світового співтовариства, так і для України зокрема, а також визначення чинників, які впливають на повільні темпи реалізації її положень. **Методика.** Методика включає детальний комплексний аналіз та узагальнення наявного науково-теоретичного матеріалу із обраної проблематики. **Наукова новизна.** На основі цього зроблено обґрунтовані узагальнення та рекомендації щодо розкриття сутності досліджуваних аспектів захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні. **Результати.** У статті встановлено, що прийняття Європейської Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини має епохальне значення як для усього світового співтовариства, так і для України зокрема. Її ратифікація в нашій державі, по суті, зрушила з місця процес переходу від декларативного закріплення прав і свобод людини в законодавстві до впровадження дієвих механізмів, які б давали реальну можливість їх реалізувати і захистити у разі необхідності. Рушійною силою у цьому процесі виступає Європейський суд з прав людини, у який громадяни України можуть позиватися до держави Україна. І як свідчить практика, цей процес є досить активним. Для того, щоб покращити свій імідж у сфері захисту прав і основоположних свобод Україні необхідно максимально усунути причини, які впливають на невиконання рішень ЄСПЛ, і врахувати напрацьовані Радою Європи рекомендації у зазначеній сфері. **Практична значимість.** Результати проведеного дослідження сприятимуть виправленню ситуації у сторону реального виконання Україною свого головного обов'язку, передбаченого ч.2 ст. 3 Конституції України.

Ключові слова: держава, права і свободи, людина, обов'язок, захист прав.

N. Y. Shcherbyuk

Associate Professor, PhD in Juridical Sciences, Associate Professor at the Department of Humanities, Social Security and Law in Lutsk National Technical University, Lvivska street, 45, Lutsk, 43000, Ukraine, email: molnia005@gmail.com

S. P. Moroz

3rd year student Faculty of Machine Building in Lutsk National Technical University, Lvivska street, 45, Lutsk, 43000, Ukraine, email: lanaratne@gmail.com

EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS IN THE MECHANISM OF IMPLEMENTATION OF THE MAIN CONSTITUTIONAL OBLIGATION OF UKRAINE

After gaining independence, Ukraine has chosen a European democratic model for the formation of public and public life. A large number of appeals of citizens of Ukraine to the European Court of Human Rights testify to

the effectiveness of this European institution. Therefore, the purpose of the article is to study the significance of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms for both the world community and for Ukraine in particular, as well as determining the factors that influence the slow pace of implementation of its provisions. **Method.** The method includes a detailed comprehensive analysis and synthesis of available scientific and theoretical material on selected topics. **Scientific novelty.** On the basis of this, grounded generalizations and recommendations for disclosing the essence of the investigated aspects of the protection of human rights and freedoms in Ukraine are made. **Results.** The article establishes that the adoption of the European Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms has an epoch-making significance for the whole world community as well as for Ukraine in particular. Its ratification in our country, in essence, has shifted from the place the process of transition from declarative consolidation of human rights and freedoms in the legislation to the introduction of effective mechanisms that would give a real opportunity to realize and protect them if necessary. The driving force behind this process is the European Court of Human Rights, in which Ukrainian citizens can claim Ukraine. And as practice shows, this process is quite active. In order to improve its image in the field of protection of rights and fundamental freedoms Ukraine needs to eliminate as much as possible the reasons that affect the non-enforcement of ECHR judgments and to take into account the recommendations made by the Council of Europe in this area. **Practical significance.** The results of the study will contribute to correcting the situation towards the real fulfillment by Ukraine of its primary duty, as provided for in Part 2 of this article. 3 of the Constitution of Ukraine.

Key words: state, rights and freedoms, person, duty, protection of rights.

Постановка проблеми. У сучасному світі проблема прав людини вийшла далеко за межі окремої держави. Переважно в усіх демократичних державах світу конституції у загальній формі гарантують основні права людини. Останні по-різному у процесі реалізації наповнюються змістом, відмінним також є ступінь їх здійснення і захисту. Не стоїть осторонь зазначених процесів і Україна. Після здобуття незалежності нею обрано європейську демократичну модель формування суспільного і державного життя. Визнання міжнародно-правових актів, ратифікація і реалізація їх положень у внутрішньодержавному законодавстві є одним з обов'язків, взятих на себе Україною перед міжнародним співтовариством. З огляду на європейський вибір у нашій державі започатковано процес змін, в основу якого покладено подальший розвиток прав і свобод людини. «Утвердження і забезпечення прав і свобод людини і громадянина є головним обов'язком держави», – зазначається у ч.2 ст. 3 Конституції України. Конституційне закріплення зазначених процесів у статті 8 Основного закону виступає важливою правовою підставою можливості регулювання суспільних відносин в Україні за посередництвом Європейської Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини (далі - Конвенції) та рішень Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ).

З огляду на це, логічно було б очікувати значних змін у вітчизняному законодавстві і вагомих зрушень у правозастосовній практиці. Вони б стали закономірним результатом забезпечення відповідності внутрішньодержавного законодавства та судової практики Конвенції і прецедентному праву ЄСПЛ. Але, на жаль, не вирішеною залишається й до нині велика низка проблем. Протягом багатьох років Україна займає одне з перших місць серед держав-членів ради Європи за кількістю справ, які перебувають на розгляді в ЄСПЛ. Станом на 31.12.2017 року Україна займала четверте місце [9].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Методологічною основою статті стали наукові дослідження, які відображені у фундаментальних працях таких вітчизняних науковців, як: В.Д. Бабкін, М.О. Баймуратов, М.В. Буроменський, Ю.О. Волошин, В.Н. Денисов, О.Л. Копиленко, А.Р. Крусян, Н.Р. Нижник, М.П. Орзіх, В.Ф. Погорілко, І.Д. Сліденко, В.Я. Тацій, Ю.М. Тодика, В.Л. Федоренко, О.Ф. Фрицький, В.М. Шаповал, С.В. Шевчук, Ю.С. Шемшученко та ін. Віддаючи належне науковим досягненням вчених-правознавців, вважаємо за доцільне провадити власні дослідження зазначеної проблематики.

Постановка завдання. Велика кількість звернень громадян України до Європейського суду з прав людини свідчать про ефективність діяльності цього інституту. Але, у той же час, виникає низка проблемних питань під час виконання його рішень. Це зумовлює необхідність дослідження окремих аспектів виконання рішень ЄСПЛ та напрацювання рекомендацій, спрямованих на удосконалення процесу реалізації головного конституційного обов'язку Україною в умовах

сьогодення. В силу цього, *метою* статті є дослідження значення Європейської Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини як для світового співтовариства, так і для України зокрема, а також визначення чинників, які впливають на повільні темпи реалізації її положень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Саме з початку ХХІ ст. розвинені держави світу чітко окреслили, що у подальшому пріоритетним напрямком розвитку державності є вдосконалення системи захисту прав людини. На думку А. Кассезе, абсолютні міжнародні норми з питань захисту прав людини знаходяться на вершині міжнародного правопорядку і є передовим установчим конституційним принципом міжнародного співтовариства [10, с. 136-143].

Але такий стан речей мав тривалу і непросту історію становлення. До середини ХХ століття учасники міжнародних відносин виходили із абсолютизації свого суверенітету і вважали, що регулювання прав людини і їх захист є питанням виключної внутрішньої компетенції держави [3, с. 11]. Вперше принцип поваги прав людини офіційно було проголошено у Статуті ООН. У ньому, зокрема, зазначалося, що перед ООН ставиться мета здійснювати міжнародне співробітництво у ... заохоченні та розвитку поваги до прав людини і основних свобод для всіх незалежно від раси, статі, мови, релігії (п. 3 ст. 1) [8]. Варто зауважити, що зазначене положення було сформульоване не у якості обов'язкового принципу, а лише як мета, котру переслідує ООН.

Прийняття Статуту ООН не зумовило виникнення єдиної позиції у тлумаченні принципу поваги прав людини як в теорії міжнародного права, так і у практиці міжнародних відносин. Не випадково, що після цього державні діячі, дипломати і науковці висловлювали різні позиції стосовно юридичної сили норм, які стосувалися прав людини.

Деякі західні юристи, наприклад, вважали, що у Статуті ООН не визначено юридичних обов'язків держав стосовно поваги прав людини і їх дотримання. На їх думку, у ньому визначено лише цілі, яких необхідно досягнути [5, с. 30-31].

Державний департамент США стосовно зазначеного питання заявив, що Статут ООН не передбачає жодних юридичних обов'язків гарантувати дотримання прав людини і основних свобод для усіх незалежно від раси, статі, мови, релігії [11].

Виступаючи на ГА ООН перед прийняттям Загальної декларації прав людини, глава радянської делегації А.Я. Вишинський заявив, що Радянський Союз не зможе голосувати за прийняття Декларації, оскільки положення цього документа можна трактувати як втручання у внутрішні справи [2, с. 389-390].

І лише після прийняття Загальної декларації прав людини, Пактів про права людини та інших міжнародних договорів у цій сфері держави-члени ООН стали поступово визнавати обов'язковий характер основних прав і свобод людини.

Розвиток міжнародного права і міжнародних відносин починаючи із другої половини ХХ ст. й до нині свідчить, що сфера дії принципу поваги прав людини постійно розширюється. Більше того, він наповнюється все новим змістом. В умовах сьогодення зазначений принцип зобов'язує держави не тільки поважати і дотримуватися прав людини, але і вживати заходів для їх захисту.

Прийняття Загальної декларації прав людини і Пактів про права людини призвело до певних обмежень у сфері абсолютизації державного суверенітету. А створення конвенційних контролюючих органів ООН, а потім і органів міжнародного правосуддя, особливо Міжнародного Кримінального Суду (МКС), мало серйозний вплив на звуження рамок державного суверенітету. Зазначені процеси призвели до того, що в сучасному світі багато питань внутрішньодержавних відносин виводяться зі сфери дії п. 7 ст. 2 Статуту ООН, тобто звужується внутрішня юрисдикція держав.

Як зазначається у літературі, суверенітет держав в сучасних міжнародних відносинах піддається серйозним обмеженням в наступних випадках: 1) коли держава добровільно бере на себе певні міжнародні зобов'язання; 2) коли вона стає учасником двостороннього або багатостороннього міжнародного договору; 3) коли держава вступає в ту чи іншу міжнародну організацію, приймаючи на себе відповідні зобов'язання; 4) коли міжнародними або регіональними органами приймаються рішення, що мають обов'язкову силу для держав; 5) коли держава визнає верховенство норм міжнародного права над національним законодавством [3, с.14-15].

У зв'язку з цим варто згадати Європейську Конвенцію про захист прав і основоположних свобод людини. Створений відповідно до неї механізм захисту прав і свобод людини є фактично наднаціональною владою. Варто зауважити, що подібні процеси мали місце по усьому світу і суди з прав людини було створено не лише в Європі. Зокрема, у 1969 р. був створений Міжамериканський суд з прав людини, а в 2004р. – Африканський суд з прав людини.

Як зауважує С. Гардбаум, міжнародна система захисту прав людини, по-перше, створює системи-близнюки національного і міжнародного конституційного права, що захищають основні права. Таким чином, у кожній із зазначених систем юридичний статус захищених прав є однаковим. По-друге, враховуючи її чіткий правовий статус, система прав людини характеризується як конституційований режим міжнародного права. По-третє, розвиток міжнародного права людини є серйозною рисою ситуації відмови від традиційної, горизонтальної парадигми міжнародного права, заснованого на суверенній рівності держав і заміни її на більш вертикальну, конституціоналістську парадигму. В цьому науковець вбачає паралель із національною ситуацією, в якій національне законодавство про права людини конститує всю правову систему загалом [12, с. 752].

Європейська конвенція з прав людини стала першим міжнародним правозахисним документом, спрямованим на захист широкого спектру цивільних та політичних прав, що запровадив ефективний контрольний механізм. На думку І.І. Лобасюка, це стало можливим завдяки тому, що сам документ був представлений у вигляді міжнародної угоди, держави-учасниці якої брали на себе відповідні зобов'язання, а також у результаті запровадження системи контролю за імплементацією прав на національному рівні [5].

Варто зауважити, що Конвенції не відводилася роль дещо зміненої копії Загальної декларації прав людини. За задумом її авторів на неї покладалося завдання внести дещо принципово нове в систему міжнародно-правового захисту прав людини. Цим новим стало створення наднаціональної юрисдикції, покликаної забезпечити конкретну практичну реалізацію прав, передбачених Конвенцією, і тим самим не дозволити їй стати декларативним документом. Учасник підготовки Конвенції лорд Лептон сказав про це так: «Наша Конвенція буде мати реальне значення лише в тому випадку, якщо ми переведемо її в режим дії, і щоб зробити це швидко й ефективно, слід забезпечити її чіткими юридичними санкціями» [7, с. 3]. Показово, що з 66 статей Конвенції власне каталогу прав присвячено менше двадцяти, а переважна більшість визначали організацію і порядок діяльності особливого наднаціонального складного юрисдикційного механізму, основне завдання якого – застосування норм Конвенції до конкретних ситуацій [1, с. 118].

Принципово важливим стало й те, що Конвенція відмовилась від традиційних уявлень про компетенцію постійних міжнародних судових органів як обмеженою виключно спорами між державами. Вона допустила пряме звернення громадян в створену нею наднаціональну юрисдикцію [7, с. 3]. Судовий захист прав громадян перестав бути виключною прерогативою відповідних держав. Саме завдяки ефективному забезпеченню прав особи, насамперед через реалізацію права на індивідуальне звернення за захистом порушених прав до Європейського Суду з прав людини, Конвенція стала першим міжнародним правовим документом, який реально забезпечує широкий спектр громадянських та політичних прав. Таким чином, Конвенція та Протоколи до неї запровадили революційну новелу у сфері захисту прав людини - право громадянина на звернення зі скаргою на свою власну державу до міжнародного судового органу.

Для нашої держави усе це знайшло прояв у формуванні двох рівнів у механізмі захисту прав і свобод громадян України: внутрішньодержавного (національного) і міжнародного. Як зазначає О.О. Кочура, зазначені рівні полягають у такому:

- внутрішньодержавний (національний) рівень містить; а) нормативну складову – систему конституційно-правових норм, що закріплюють права і свободи людини і громадянина та встановлюють гарантії їх реалізації; б) інституційну – систему відповідних органів державної влади, місцевого самоврядування, інших інституцій держави та інституцій громадянського суспільства, які здійснюють захист цих прав; в) процесуальну – діяльність та взаємодія вищезазначених суб'єктів щодо їх захисту;

- міжнародний рівень має такі складові: а) нормативна – система міжнародно-правових норм; б) інституційна – система відповідних міжнародних інституцій, завданням яких є захист прав і свобод; в) процесуальна – відповідна діяльність цих інституцій. При цьому інституційною складовою міжнародного рівня конституційно-правового механізму захисту прав і свобод громадян Україна виступають відповідні міжнародні установи, що мають універсальний та регіональний характер та юрисдикція яких визнана Україною і одним з найефективніших регіональних інструментів захисту прав людини і громадянина є Європейський суд з прав людини [4, с. 9].

Європейський суд з прав людини - це унікальний орган, який продукує стандарти захисту прав людини, які є визначальними для правових систем практично усіх держав Європи. Крім того, він має вирішальний вплив на національне законодавство і судову практику.

Привертає увагу те, що система Конвенції побудована на двох принципах: субсидіарності і солідарності. Принцип субсидіарності передбачає першочергову відповідальність за забезпечення прав і свобод, закріплених у Конвенції, саме влади держави. І лише у випадку, якщо вона не виконує покладені на неї обов'язки, рішення повинен прийняти Суд. Принцип солідарності передбачає, що юрисдикція Суду є частиною Конвенції, і поширює зобов'язуючу силу Конвенції erga omnes на усі інші сторони. Це означає, що усі держави-учасниці не лише зобов'язуються виконувати рішення Суду по справах, у яких виступають стороною у процесі. Вони також повинні враховувати і рішення, винесені в інших справах, для власної правової системи і юридичної практики [6].

З огляду на це, Європейський суд не підміняє собою національної юрисдикції держави. Адже його робота побудована на принципі субсидіарності, втіленому в ст. 35 Конвенції, згідно з якою Суд приймає справу до розгляду тільки в тому випадку, якщо були вичерпані всі внутрішньодержавні засоби правового захисту. Тобто саме державі надається першочергова можливість виправити ситуацію із можливими порушеннями прав і свобод власних громадян. Тому, неприпустимо перекладати на Європейський суд з прав людини відповідальність за наведення порядку в державах - учасниках Конвенції у сфері дотримання прав людини. Діяльність останнього є допоміжним механізмом Конвенції. І він може застосовуватися лише тоді, коли держави реально не виконують свого обов'язку щодо гарантування і захисту права та свобод людини.

Україна уже тривалий час перебуває у числі лідерів за кількістю заяв, що надходять до Європейського суду з прав людини поряд із Туреччиною, Угорщиною, Росією і ін. Приклад нашої держави не є поодиноким. Це – серйозний сигнал як для вітчизняних органів державної влади про те, що механізм захисту прав людини потребує істотного вдосконалення, так і для Ради Європи в цілому.

Варто зауважити, що у Резолюції ПАРС №1226 відповідальність за невиконання деяких рішень Суду переважно покладається на держави-учасниці Конвенції, які зобов'язані виконувати рішення Суду. Але, у той же час, частково відповідальність покладається і на сам Суд. Серед причин, які зумовлюють труднощі у виконанні рішень ЄСПЛ виокремлюються наступні: 1) політична доцільність; 2) причини, пов'язані із необхідністю проведення реформ; 3) практичні аспекти державних законодавчих процедур; 4) бюджетні аспекти; 5) причини, пов'язані із суспільною думкою; 6) казуїстичність і неясність винесених рішень; 7) суперечності, які виникають із зобов'язань, пов'язаних із членством в інших організаціях.

У Резолюції зазначається, що вирішення зазначених проблем однаково залежить як від дій на національному рівні, так і від Ради Європи. зокрема. На національному рівні пропонується наступне:

1) Уряди повинні вжити необхідних заходів для виконання рішень ЄСПЛ з метою попередження повторних порушень. У випадку виникнення обґрунтованих сумнівів стосовно того, як повинно виконуватися те чи інше рішення, необхідно скористатися своїм правом згідно пункту 1 статті 79 Правил процедури ЄСПЛ і зробити запит до ЄСПЛ про тлумачення відповідного рішення протягом року з дати його прийняття.

2) Уряди повинні вжити заходів щодо відновлення прав конкретних заявників, а також забезпечити щоб законодавство держави передбачало можливість перегляду результатів судових спорів відповідно до рішення ЄСПЛ.

3) Судді і адміністративний апарат повинні працювати над тим, щоб рішення ЄСПЛ мали пряму дію з метою їх безпосереднього застосування національними судовими органами.

4) Державна влада повинна забезпечити поширення рішень ЄСПЛ на мові (мовах) своєї держави.

5) Уряди повинні проводити відповідні законодавчі, а за необхідності – і конституційні, реформи з метою приведення національного законодавства у повну відповідність до Конвенції. До вступу у силу реформ в їх кінцевому вигляді влада і суди держави повинні забезпечити заходи тимчасового характеру.

Таким чином, на наше переконання, прийняття Європейської Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини має епохальне значення як для усього світового співтовариства, так і для України зокрема. Її ратифікація в нашій державі, по суті, зрушила з місця процес переходу від декларативного закріплення прав і свобод людини в законодавстві до впровадження дієвих механізмів, які б давали реальну можливість не лише їх реалізувати, а й захистити у разі необхідності. Рушійною силою у цьому процесі виступає Європейський суд з прав людини, у який громадяни України можуть позиватися до держави Україна. І як свідчить практика, цей процес є досить активним. Для того, щоб покращити свій імідж у сфері захисту прав і основоположних свобод Україні необхідно максимально усунути причини, які впливають на невиконання рішень ЄСПЛ, і врахувати напрацьовані Радою Європи рекомендації у зазначеній сфері. Усе це сприятиме виправленню ситуації у сторону реального виконання Україною свого головного обов'язку, передбаченого ч.2 ст. 3 Конституції України. З огляду на вищевикладене, вбачаємо необхідність у подальших розвідках зазначеної проблематики.

Список використаних джерел

1. Васюк Н.О., Рожкова М.Г. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод як обов'язковий міжнародний договір про систему наднаціонального контролю за дотриманням прав людини. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 13. С. 118-12.

2. Вышинский А.Я. «О проекте Декларации прав человека.» Речь на заседании Генеральной Ассамблеи ООН 10 декабря 1948 г.». *Вопросы международного права и международной политики*. М., 1951. С. 379- 390.

3. Карташкин В.А. Принцип уважения прав человека и государственный суверенитет. *Международная защита прав человека и государственный суверенитет* : мат. Международной научно-практической конференции / отв. ред. Т. А. Сошникова. М. : Изд-во Моск. гуманит. ун-та, 2015. 330 с.

4. Кочура, О.О. Європейський суд з прав людини в конституційно-правовому механізмі захисту прав і свобод громадян України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2015. 20с.

5. Лобасюк І.І. Місце Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини в Конституції та праві України. URL: <http://www.judges.org.ua/seminar21-2.htm> 13.12.2028 [13.12.2018]

6. Резолюція ПАСЕ 1226 (2000) «Об исполнении решений Европейского суда по правам человека». URL: <http://assembly.coe.int/nw/Home-EN.asp> [13.12.2018]

7. Туманов В.А. Европейский Суд по правам человека. Очерк организации и деятельности. М.: НОРМА, 2001. 304 с.

8. Устав Организации Объединённых Наций и Устав Международного Суда URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010 [13.12.2018]

9. Щорічний звіт про результати діяльності Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини у 2017 році URL <https://minjust.gov.ua/files/general/2018/02/20/20180220171407-57.pdf> [13.12.2018]

10. Cassese A. A Plea for a Global Community Grounded in a Core of Human Rights. In *Realizing Utopia*. / A. Cassese, Oxford: Oxford University Press, 2012. - P. 136–143.
11. Documents of the United Nations Conference International Organization. San-Francisco, 1945. Vol. VI. - P. 1705.
12. Gardbaum S. Human Rights as International Constitutional Rights. *European Journal of International Law*. 2008. №19, P. 749–768.
13. Hudson M. Integrity of International Instruments. *American Journal of International Law*. 1948. Jan. Vol. 42. No. 1. - P. 105-108; Kelsen H. *The Law of the United Nations*. L., 1950. P. 29-32.

References

1. Vasiuk N.O., Rozhkova M.H. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod yak oboviazkovyi mizhnarodnyi dohovor pro systemu nadnatsionalnoho kontroliu za dotrymanniam prav liudyny. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2013. № 13. S. 118-12.
2. Вышинский А.И. «О проекте Декларации прав человека.» Речь на заседании Генеральной Ассамблеи ООН 10 декабря 1948 г.». *Вопросы международного права и международного политики*. М., 1951. С. 379- 390.
3. Kartashkyn V.A. Pryntsyp uvazhenia prav cheloveka y hosudarstvennyi suverenytet. *Mezhdunarodnaia zashchita prav cheloveka y hosudarstvennyi suverenytet : mat. Mezhdunarodnoi nauchno-praktycheskoi konferentsyy / otv. red. T. A. Soshnykova*. М. : Yzd-vo Mosk. humanyt. un-ta, 2015. 330 s.
4. Kochura, O.O. Yevropeyskyi sud z prav liudyny v konstytutsiino-pravovomu mekhanizmi zakhystu prav i svobod hromadian Ukrainy : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.02; MVS Ukrainy, Khark. nats. un-t vnutr. sprav. Kharkiv, 2015. 20s.
5. Lobasiuk I.I. Mistse Yevropeiskoi konventsii pro zakhyst prav i osnovnykh svobod liudyny v Konstytutsii ta pravi Ukrainy. URL: <http://www.judges.org.ua/seminar21-2.htm> 13.12.2028 [13.12.2018]
6. Rezooliutsiia PASE 1226 (2000) «Ob yspolnenyy resheniy Evropeiskoho suda po pravam cheloveka» URL: <http://assembly.coe.int/nw/Home-EN.asp> [13.12.2018]
7. Tumanov V.A. Evropeyskyi Sud po pravam cheloveka. *Ocherk orhanyzatsyy y deiatelnosti*. М.: NORMA, 2001. 304 s.
8. Ustav Orhanyzatsyy Ob'edynennykh Natsyi y Ustav Mezhdunarodnoho Suda. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010 [13.12.2018]
9. Shchorichnyi zvit pro rezultaty diialnosti Upovnovazhenoho u spravakh Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u 2017 rotsi. URL <https://minjust.gov.ua/files/general/2018/02/20/20180220171407-57.pdf> [13.12.2018]
10. Cassese A. A Plea for a Global Community Grounded in a Core of Human Rights. In *Realizing Utopia*. / A. Cassese, Oxford: Oxford University Press, 2012. - P. 136–143.
11. Documents of the United Nations Conference International Organization. San-Francisco, 1945. Vol. VI. - P. 1705.
12. Gardbaum S. Human Rights as International Constitutional Rights. *European Journal of International Law*, 2008, №19, P. 749–768.
13. Hudson M. Integrity of International Instruments. *American Journal of International Law*. 1948. Jan. Vol. 42. No. 1. - P. 105-108; Kelsen H. *The Law of the United Nations*. L., 1950. P. 29-32.

Надійшла до редакції 10 грудня 2018 р.

